

ВІДГУК
опонента на дисертаційну роботу
Юрчишеної Людмили Вікторівни
«ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ
У ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ»,

що представлена на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Дисертаційна робота Юрчишеної Л.В. розглядає проблематику фінансової стійкості університетів, яка активно обговорюється в умовах трансформації вищої освіти. Сучасні університети функціонують в умовах безпрецедентних викликів: скорочення державного фінансування, демографічних змін, цифровізації освітнього процесу, інтернаціоналізації та посилення конкуренції на глобальному ринку освітніх послуг. Пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в Україні лише загострили проблему фінансової вразливості закладів вищої освіти, змушуючи їх шукати нові моделі забезпечення фінансової стійкості.

У глобальному контексті відбувається фундаментальна зміна парадигми фінансування університетів, перехід від моделі державного утримання до моделі фінансової автономії з диверсифікованими джерелами надходжень. Ця тенденція, що знаходить відображення у реформах систем вищої освіти багатьох країн, робить наукове осмислення механізмів забезпечення фінансової стійкості університетів надзвичайно актуальним для України.

Незважаючи на наявність численних досліджень окремих аспектів фінансування вищої освіти, комплексні методологічні підходи до забезпечення фінансової стійкості університетів у контексті трансформаційної моделі економічного розвитку України залишаються недостатньо розробленими, що визначає актуальність дисертаційної роботи Юрчишеної Л.В. на тему «Фінансова стійкість університетів у трансформаційній моделі економічного розвитку України».

ЗВ'ЯЗОК РОБОТИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ

Зміст дисертації узгоджується з Національною економічною стратегією на період до 2030 року, Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, Стратегічним планом діяльності МОН України до 2027 року, іншими державними програмами і планами в частині обґрунтування теоретико-методологічних засад, розробки практичного інструментарію та надання рекомендацій щодо забезпечення фінансової стійкості університетів у трансформаційній моделі економічного розвитку України.

Тема дисертації Юрчишеної Л.В. пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт Донецького національного університету імені Василя Стуса, зокрема з науково-дослідними роботами:

- «Фінансово-кредитні інструменти гнучкого управління в умовах циклічного економічного розвитку» (0120U102710), де авторка запропонувала концептуальний підхід та методичний інструментарій оцінювання поточної та стратегічної фінансової стійкості університетів, методичного інструментарію оцінювання фінансової гнучкості університетів;

- «Інструменти забезпечення фінансової стійкості держави, територій та суб'єктів господарювання в умовах економічної нестабільності» (0124U001578), до якої дисертантом запропоновано концептуальні засади та методичні інструменти забезпечення фінансової стійкості університетів у трансформаційній моделі економічного розвитку України.

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ, ЇХ ДОСТОВІРНІСТЬ

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, рефераті та наукових працях дисертанта, належним чином обґрунтовані.

Обґрунтованість наукових результатів дослідження забезпечується комплексним застосуванням широкого спектру загальнонаукових та спеціальних методів, що відповідають меті та завданням роботи.

Викладені у дисертації наукові положення та висновки підкріплені використанням надійної й репрезентативної інформаційної бази. Автор спирається на офіційні дані Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Єдиної державної

електронної бази з питань освіти, що свідчить про достовірність емпіричної основи дослідження.

Заслуговує на увагу всебічний аналіз міжнародного досвіду та кращих практик у сфері фінансування університетів, що підтверджується використанням авторитетних джерел інформації: публікацій Світового банку, UNESCO, OECD, WIPO, а також Агентства статистики вищої освіти Великої Британії. Особливу цінність представляє використання актуальних наукових публікацій у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science.

Достовірність отриманих результатів забезпечується методологічно коректним застосуванням комплексу статистичних методів (коефіцієнтний, структурний, трендовий аналіз), методів математичного моделювання (кластеризація методом k-Means), методів експертних оцінок, а також методів інтегрального оцінювання, що дало змогу об'єктивно визначити рівень фінансової стійкості університетів.

Високий рівень обґрунтованості теоретичних положень досягається завдяки застосуванню методів аналізу та синтезу, наукової абстракції, структурно-функціонального та морфологічного аналізу, а також системно-синергетичного підходу. Це дозволило автору розробити концептуальні засади забезпечення фінансової стійкості університетів у трансформаційній моделі економічного розвитку України.

Детальний контент-аналіз нормативно-правових документів, застосування методів систематизації та узагальнення дозволили автору сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення механізмів фінансового планування та бюджетування університетів, а також розробити практичний інструментарій для оцінки їх фінансової гнучкості та стійкості.

Достовірність отриманих результатів підтверджується також їхньою верифікацією на основі реальних даних і звітів керівників українських університетів, що дозволило автору ідентифікувати економічні моделі розвитку університетів та обґрунтувати механізм інтеграції цільових показників діяльності і рейтингових систем оцінювання в систему стратегічного управління.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи характеризуються високим ступенем обґрунтованості та

достовірності, що підтверджується коректним застосуванням сучасних методів дослідження та використанням надійної інформаційної бази.

НОВИЗНА НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ, СФОРМУЛЬОВАНИХ У ДИСЕРТАЦІЇ

У дисертаційній роботі сформульовано теоретичні та науково-методичні положення, які характеризуються науковою новизною, що свідчить про особистий внесок дисертанта у розвиток теорії та практики управління фінансовою стійкістю закладів вищої освіти особливих інституційних одиниць та економічних суб'єктів національної економіки.

Дисертаційна робота містить такі пункти наукової новизни:

1. Дисертантом вперше запропоновано концепцію забезпечення фінансової стійкості університетів у трансформаційній моделі економічного розвитку України, яка включає науково обґрунтовані принципи розвитку вищої освіти, індикатори та методи оцінки фінансової стійкості. Практичне застосування запропонованого концептуального підходу забезпечить фінансову стійкість університетів у поточній і стратегічній перспективах, сприятиме розвитку людського капіталу держави, стійкості мережі закладів вищої освіти та їх фінансової автономії, проведенні досліджень та впровадженні інновацій (розділ 1, С. 96).

2. У дисертації вперше розроблено науково-методичний підхід до оцінки поточної фінансової стійкості університетів, який включає алгоритм оцінки, інформаційне забезпечення та систему індикаторів. Підхід дозволяє виявляти слабкі місця в управлінні фінансами, узгоджувати стратегічні цілі з наявними ресурсами та оптимізувати використання фінансів для сталого розвитку університетів (розділ 4, С. 272).

3. Автором удосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема запропоновано авторські визначення таких понять: «бізнес-модель університету» (с. 54), «економічна модель університету» (с. 33), «фінансова гнучкість університету» (с. 250), «стійкість закладів вищої освіти» (с. 219), «фінансова стійкість університету» (с. 255), що формує теоретичну основу роботи (розділ 1 і 3).

4. Удосконалено концептуальні підходи до розрахунку собівартості освітніх послуг: з розподілом на умовно-постійні й умовно-змінні витрати; з визначенням ідентифікованої собівартості освітньої програми; з урахуванням

структури контингенту. Ці підходи сприяють формуванню ефективної цінової політики університетів (розділ 2, С. 201).

5. Дисертантом запропоновано науково-методичний підхід до вибору економічної моделі розвитку університету на основі кластеризації за показниками масштабу, фінансовими показниками та зовнішнім оцінюванням конкурентоспроможності, що дозволяє формувати фінансово стійку мережу закладів вищої освіти (розділ 5, С. 346–363).

6. Структурування економічної моделі університету на основі ціннісного підходу, яке представлено у дисертаційній роботі і включає ціннісну пропозицію, ключові ресурси, види діяльності, канали надання послуг, партнерів, стейкхолдерів та фінансову модель, орієнтовано на науково-методичне забезпечення фінансової стійкості закладів вищої освіти.

7. У дисертації удосконалено науково-методичний підхід до оцінки інтегрального показника фінансової стійкості університетів з виділенням чотирьох типів: збалансована, нормальна, вразлива та кризова, що допомагає формувати обґрунтовані управлінські рішення (розділ 4, С. 106).

8. Автор дисертації пропонує удосконалену модель механізму впливу ключових показників ефективності та рейтингової системи в системі управління фінансовою стійкістю університетів, що інтегрує контракт з керівником, цільові показники, стратегічне планування та рейтингову систему, забезпечуючи диверсифікацію джерел фінансування (розділ 5, С. 391).

9. У дисертації набула подальшого розвитку парадигма формування трансформаційної моделі економічного розвитку України на основі чотирьох компонентів: людський капітал, інновації та дослідження, цифровізація, Green Deal, з визначенням ролі фінансової стійкості університетів як ключового чинника реалізації цієї моделі (розділ 1, С. 87).

10. Дисертантом розвинуто методичні підходи до аналізу впливу вищої освіти на економічний розвиток держави через оцінку людського капіталу, витрат на дослідження та рейтингові позиції України в Глобальному індексі інновацій, результати якого обґрунтовують необхідність збільшення фінансування освіти та досліджень (розділ 2, С. 117–137).

11. У дисертаційній роботі розвинуто підходи до типології університетів за рівнем фінансової стійкості з класифікацією за періодом, місцем виникнення, фінансовим результатом, структурою доходів, рівнем забезпечення та джерелами покриття витрат, що стало основою для методичного підходу до

оцінювання поточної фінансової стійкості університетів та прийняття управлінських рішень (розділ 3, С. 226).

12. Систематизація чинників впливу на фінансову стійкість університетів за характером впливу, строком дії, ступенем впливу на фінансовий результат та відносно компонентів економічної моделі, запропонована здобувачем у дисертації, приє ухваленню раціональних фінансових рішень (розділ 3, С. 232–239).

13. У дисертації набув подальшого розвитку науково-методичний підхід до оцінювання стратегічної фінансової стійкості університетів з комплексом інструментів для оптимізації ресурсів та підвищення ефективності управління (розділ 4, С. 313).

14. Автором розвинуто методичний інструментарій оцінювання фінансової гнучкості університетів за показниками чутливості, оперативності, маневреності та економічності для прогнозування та попередження порушень фінансової стійкості (розділ 3, С. 251).

15. У дисертаційній роботі розвинуто систему фінансового планування для розвитку університетів, яка орієнтована на стратегічні пріоритети, визначає центри відповідальності, що сприяють диверсифікації та збільшенню доходів. Це дає змогу інтегрувати різні види фінансового планування для реалізації стратегічних пріоритетів розвитку університетів (розділ 5, С. 378–382).

16. Автор пропонує графічну модель фінансування університеті, відображаючи взаємозв'язок між джерелами фінансування та їх обсягами, враховуючи фінансування на макро і мікрорівнях. Використання цієї моделі дає змогу систематизувати та візуалізувати державне фінансування закладів вищої освіти в Україні та обґрунтувати модель фінансування університетів (розділ 2, С. 181).

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Практична значущість отриманих результатів обумовлена можливістю застосування теоретико-методологічних і методичних підходів, розроблених в дисертаційній роботі, як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. Результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливого завдання науково-практичного характеру, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад, розробці практичного інструментарію та надання рекомендацій щодо забезпечення фінансової

стійкості університетів у трансформаційній моделі економічного розвитку України.

Ключові наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій для удосконалення економічних моделей та управління вищою освітою на державному, регіональному рівні та рівні закладів вищої освіти. Зокрема:

Міністерство фінансів України (довідка № 17050-21/206 від 12.11.2024): планується ініціювання пілотного проекту з моніторингу фінансової стійкості університетів, ранжування університетів за фінансовими показниками та розробка державних програм підтримки, спрямованих на зміцнення їх фінансової стійкості.

Комітет Верховної ради України з питань фінансів, податкової та митної політики (довідка № 04-32/13-2024/247262 від 07.11.2024): передбачено збільшення фінансування вищої освіти, застосування ефективних фінансових інструментів для стимулювання розвитку досліджень, розробок та інновацій у державному, підприємницькому та освітньому секторах.

Вінницька обласна Рада (довідка № 1445/01.01-19/2024 від 03.10.2024): матеріали можуть бути використані для прийняття рішень щодо підтримки та розвитку вищої освіти на регіональному рівні, формування стратегічних пріоритетів економічного розвитку Вінницької області та співпраці з вищими навчальними закладами.

Департамент гуманітарної політики Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 01.01.2-6320 від 01.10.2024): враховані під час розробки та коригування стратегічних планів регіонального розвитку Вінницької області.

Донецький національний університет імені Василя Стуса (акт № 01-23/12.0-24 від 23.03.2023): впроваджено концептуальні підходи до визначення вартості освітніх послуг у діяльність планово-економічного відділу університету; Львівський національний університет імені Івана Франка (довідка № 3128-Н від 02.10.2024): враховано пропозиції автора щодо науково-методичного підходу до оцінки інтегрального рівня фінансової стійкості університету та їх використання для ухвалення обґрунтованих рішень щодо її зміцнення; Сумський державний університет (довідка № 0875 від 30.09.2024): матеріали будуть застосовані під час підготовки аналітичних звітів щодо оцінки поточної фінансової стійкості університету та визначення фінансового

потенціалу для забезпечення стратегічних пріоритетів його розвитку; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (довідка № 30 від 27.09.2024): матеріали будуть враховані під час реалізації стратегічних пріоритетів розвитку університету; Волинський національний університет імені Лесі Українки (довідка № 03-24/01/2896 від 27.09.2024): під час прийняття фінансових рішень враховано методичні підходи до оцінки поточної та стратегічної стійкості університету; Західноукраїнський національний університет (довідка № 126-10/2292 від 02.10.2024): концепція забезпечення фінансової стійкості університету у трансформаційній моделі економічного розвитку України має практичне значення для прийняття фінансових рішень менеджментом університету.

ПОВНОТА ВИКЛАДЕННЯ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

Наукові здобутки дисертанта опубліковано у в 52 наукових публікаціях, із них одна одноосібна монографія, дві – розділи у колективних монографіях, 6 публікацій, що включені до наукометричних баз Scopus, Web of Science Core Collection, у т. ч. 4 у періодичних виданнях, включених до категорії «А», 26 статей у наукових фахових журналах категорії «Б», 24 апробації на конференціях і форумах різного рівня. Загальний обсяг публікацій становить 48,81 д. а., особисто автору належить 43,42 д. а.

Основні положення дисертаційної роботи та наукові результати, задекларовані автором як такі, що містять елементи наукової новизни, в опублікованих наукових працях висвітлено в повному обсязі й обґрунтовано. У дисертації Юрчишеної Л.В. використані лише ті результати досліджень, які були отримані ним особисто. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено в повній мірі.

Характер наукових видань та їх профіль відповідають вимогам щодо повноти висвітлення одержаних результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

ВІДСУТНІСТЬ (НАЯВНІСТЬ) АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ, ФАБРИКАЦІЇ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЇ

Зміст докторського дисертаційного дослідження Юрчишеної Л. В. відповідає принципам академічної доброчесності. У дисертації не виявлено академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації, посилання на джерела наукової літератури та статистичної інформації зроблено з дотриманням встановлених норм законодавства про авторське право.

ЗАУВАЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

Позитивно оцінюючи виконану дисертаційну роботу, її наукову новизну та практичне значення, необхідно зазначити, що дисертація містить деякі дискусійні положення, а також оцінки, висновки, що потребують уточнення чи деталізації, саме:

1. У запропонованій концепції забезпечення фінансової стійкості університетів (розділ 1, с. 91–111), на глобальному рівні важливо, на нашу думку, акцентувати дещо більшу увагу на культурно-історичний контекст, зокрема, історично сформовані очікування щодо ролі держави у фінансуванні вищої освіти, традиції благодійності та підтримки освіти, суспільний консенсус щодо справедливого доступу до вищої освіти. Це додатково аргументувало б положення про те, що ефективна концепція фінансової стійкості університетів не може бути універсальною, і має органічно поєднувати економічні принципи з культурним, історичним та ціннісним контекстом конкретної країни.

2. Не зовсім обґрунтованим, на нашу думку, є використання понять «гібридні» та «іміджеві», «активні» і «пасивні» у позначенні інструментів фінансування вищої освіти, що враховують особливості державного фінансування та можливості залучення додаткових фінансових ресурсів (розділ 2, с. 180–190).

3. Потребує, на нашу думку, більшої аргументації характеристика відмінностей у методичних підходах до вимірювання поточної та стратегічної фінансової стійкості університетів з урахуванням таких критеріїв як часовий горизонт і фокус, ключові показники, методи вимірювання, особливості (розділ 3, с. 220–230).

4. У прикладній частині дослідження обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінки інтегрального рівня фінансової стійкості університетів на основі трикритеріального підходу (оцінка контингенту, грошових потоків,

доходів і витрат), розділ 4, с. 322–340. Водночас у концептуальній моделі забезпечення фінансової стійкості університетів автор аргументовано пропонує значно ширший підхід до розуміння критеріїв досліджуваного об'єкту з урахуванням не лише фінансово-економічних ознак, але й управлінських, інфраструктурних, ринкових. Ширший перелік ознак, на нашу думку, доцільно було б врахувати в інтегральному оцінюванні фінансової стійкості ЗВО.

5. За результатами кластерного аналізу українських ЗВО у дисертації ідентифіковано чотири типи економічних моделей розвитку університетів: «Мудра сова», «Робоча бджола», «Хамелеон» і «Черепашка» (розділ 5, с. 362–365). На нашу думку, такі метафоричні назви мають емоційне забарвлення, можуть сприйматися як оціночні судження, не зовсім чітко відображають економічну суть моделі університету і можуть створювати небажані асоціації.

Висловлені зауваження не заперечують загального висновку щодо високої оцінки дисертації Юрчишеної Л.В., наукової новизни і практичної значущості її теоретичних і науково-методичних положень, у своїй більшості стосуються дискусійних питань, напрямів подальших наукових розробок здобувача.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Аналіз змісту дисертації, реферату, опублікованих наукових праць дисертанта дає підстави зробити висновок, що дисертаційна робота Юрчишеної Людмили Вікторівни «Фінансова стійкість університетів у трансформаційній моделі економічного розвитку України», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, є структурно завершеним, самостійним дослідженням, яке містить нові, науково обґрунтовані результати за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Зміст дисертаційної роботи відповідає зазначеній меті, поставленим завданням та запропонованій структурі. Представлені в роботі наукові положення та результати є авторським розв'язанням наукового завдання, що полягає у поглибленні і розвитку теоретико-методологічних засад і методичного підґрунтя удосконалення системи управління якістю освітньо-наукової діяльності в системі державного регулювання національної економіки. Висновки є обґрунтованими, що підтверджується коректним застосуванням широкого спектру наукових методів. Практичні рекомендації мають прикладне

значення, що підтверджується відповідними довідками про впровадження результатів дисертаційної роботи.

Усі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вперше», «удосконалено», «набули подальшого розвитку») визначено коректно.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають профілю спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса та паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Дисертаційна робота відповідає вимогам п. п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 року та вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Підсумовуючи інформацію, наведену у відгуку, можна зробити висновок, що Юрчишена Людмила Вікторівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Опонент:

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри статистики економічного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Ольга ГРИНЬКЕВИЧ

Підпис проф. Ольги ГРИНЬКЕВИЧ засвідчую.

Вчений секретар Львівського
національного університету
імені Івана Франка, доцент

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА